Odkrycie fragmentu średniowiecznych Wałów Śląskich

Nowy odcinek ciągu południowego pod Piotrowicami

AUTOR NOTATKI:
©MACIEJ BORYNA
MUZEUM ZIEMI SZPROTAWSKIEJ
SZPROTAWA 2026

FOT. 1. WAŁY ŚLĄSKIE POD PIOTROWICAMI (PRZEMKOWSKI PARK KRAJOBRAZOWY).

Pracownicy Muzeum Ziemi Szprotawskiej odnaleźli nieznany dotąd odcinek słynnych Wałów Śląskich. To najdłuższy ziemny zabytek archeologiczny w Polsce. Odkrycia dokonano na północnym skraju Borów Dolnośląskich i powiatu bolesławieckiego, w odległości 1 km od wsi Piotrowice. Obiekt znajduje się na terenie Leśnictwa Szklarki w Nadleśnictwie Przemków. Do ujawnienia zabytku doszło dzięki ogólnie dostępnym nieinwazyjnym narzędziom nowoczesnej technologii.

Odnaleziony odcinek o długości ok. 250 i szerokości ok. 30 metrów zbudowany jest z trzech wałów przedzielonych dwoma rowami. Możemy mieć pewność, że stanowi najdalej wysunięte na północ przedłużenie znanego dotąd ciągu południowego Wałów Śląskich. Przemawiają za tym bliskie położenie względem znanego zakończenia ciągu południowego (ok. 450 metrów), orientacja w zbieżnym kierunku i podobna, choć nieidentyczna konstrukcja.

Dotychczasowe opracowania podają, że północne zakończenie ciągu południowego budowli urywa się przy Krowim Bagnie *(niem. Kühsee Moor)*. Pozostały przebieg umocnienia podłużnego pozostawał nieznany. I tu z pomocą przyszła technologia aktywnego skanowania

FOT. 2. ODCINEK WAŁÓW ŚLĄSKICH UJAWNIONY W 2025 ROKU.

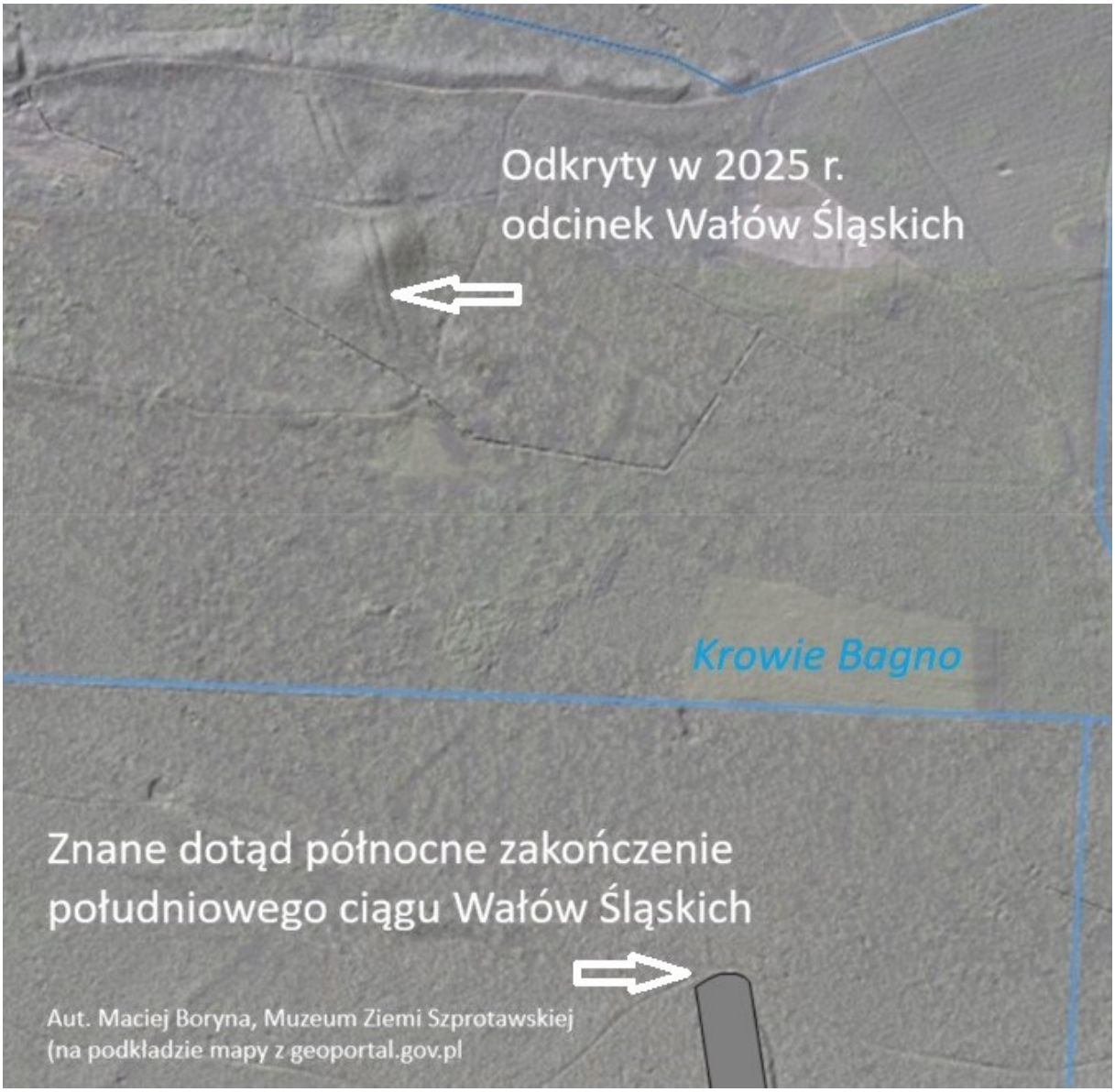

FOT. 3. ODKRYTY ODCINEK WAŁÓW ŚLĄSKICH W RELACJI DO CIĄGU POŁUDNIOWEGO NA MAPIE LIDAR.

laserowego LiDAR. To co jest trudno dostrzegalne na terenie pokrytym roślinnością, nie ukryje się na mapie z zeskanowaną rzeźbą terenu.

Ujawniony odcinek przebiega w linii prostej, mniej więcej z południowego wschodu na północny zachód. Jego południowe zakończenie znajduje się przy rowie, na granicy wspomnianego Krowiego Bagna. Umocnienie przebiega po wzniesieniu wydmowym, stąd położone jest na różnych rzędnych wysokościowych. Północne zakończenie budowli styka się z wydmą podłużną o nazwie własnej Trzmielowy Grzbiet *(niem. Hummel-Rücken)*.

Odkrycie zachęca do podjęcia rozważań i badań nad identyfikacją dalszego przebiegu umocnienia podłużnego. Kolejny znany ciąg – środkowy rejestrujemy ok. 6 km na południowy zachód, pod Biernatowem w gminie Szprotawa. Zakończenia Wałów Śląskich zlokalizowane są przy naturalnych przeszkodach wodnych, tj. rzekach, potokach, rowach, bagnach, mokradłach. Należy mieć przy tym na uwadze, że fragmenty zabytku zostały na wielu stanowiskach zniwelowane lub są ledwie rozpoznawalne. Proces ujmowania Wałów Śląskich w rejestrze zabytków nastąpił dość późno. Nie możemy wykluczyć, że zostaną ujawnione jeszcze inne zapomniane bądź nieznane fragmenty. Skoro odkryty odcinek pod Piotrowicami urywa się przy Krowim Bagnie, to przypuszczalnie ono przejmowało rolę przeszkody. Ślady pojedynczych wałów autor odnalazł w 2013 roku w okolicach pobliskiego Rezerwatu Buczyna Szprotawska, położonego dalej na zachód od Krowiego Bagna.

Obszar na południe od Piotrowic to w ogóle osobliwa kombinacja podłużnych wydm poprzedzielanych nieckami źródliskowymi oznaczonymi na dawnych mapach jako bagna i stawy, obecnie w znacznej mierze osuszonymi. To naturalna przeszkoda. Zarówno wydmy jak i niecki posiadają archaiczne nazwy własne, jak wspomniane już Krowie Bagno i Trzmielowy Grzbiet, a także: Grzbiet nad Krowim Bagnem, Leniwy Staw, Grobla Wójtowska, Głęboka Struga. A przy nich najstarszy w Polsce dąb szypułkowy „Chrobry" spalony w 2014 roku, którego ochrona i przetrwanie przez setki lat mogły mieć związek z prawami granicznymi. Ten skrawek lasu posiada przez to wyjątkowe walory krajobrazowo-kulturowe.

Prowadzące szprotawskie muzeum Towarzystwo Bory Dolnośląskie zajmuje się badaniami Wałów Śląskich od 25 lat. Geneza, chronologia i przeznaczenie zabytku przez długi czas pozostawały nieznane. Autorstwo budowli przypisywano po kolei: bliżej nieznanym ludom okresu wpływów rzymskich, plemionom germańskim albo słowiańskim, Bolesławowi Chrobremu, a nawet widziano w nich nowożytne szańce szwedzkie. Wyniki wspomnianych badań ulokowały budowę umocnienia w późnym średniowieczu i zostały opublikowane w pracy pt. „Wały Śląskie – Tajemnice dawnych granic". Według TBD to zapora graniczna Księstwa Głogowskiego wznoszona w XIV/XV wieku, której zadaniem było zwiększenie bezpieczeństwa oraz ukierunkowanie komunikacji do wyznaczonych dróg i przejść. Dawne nazwy miejscowe w okolicach wałów sugerują, że wznoszono je na obszarach lasów chronionych, przeznaczonych pod tworzenie przeszkód terenowych w postaci przesieki.

Wały Śląskie posiadają znaczenie naukowe i edukacyjne, dają bowiem szeroki wgląd w organizację państwowości na Śląsku w okresie pokolonizacyjnym. Odzwierciedlają stosunki graniczne, gospodarcze i komunikacyjne między księstwami śląskimi, począwszy od późnego średniowiecza. Uzasadniają charakter i lokalizację dawnych siedzib rycerskich. Są także jednym z elementów późnośredniowiecznej sztuki militarnej. Dowodzą stanu ówczesnej znajomości topografii terenu, będąc równocześnie reliktem sztuki geodezyjnej. Są jednym z najcenniejszych obiektów śląskiego dziedzictwa kulturowego.

Ostatnimi pracami archeologicznymi na Wałach Śląskich były przeprowadzone w grudniu 2008 roku wykopaliska sondażowo-ratownicze na stanowisku Sieraków koło Szprotawy, pod patronatem Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk Oddział we Wrocławiu.

Rozmach Wałów Śląskich możemy podziwiać na największym i najlepiej zachowanym ciągu południowym, przebiegającym przez tereny Przemkowskiego Parku Krajobrazowego. Mniejszych rozmiarów ciąg środkowy zabytku zobaczymy z drogi wojewódzkiej nr 297 pomiędzy Lesznem Górnym a Dolnym. A ciąg północny zachował się najokazalej koło Marcinowa i Skibic (podział na ciągi wynika z usystematyzowania zaproponowanego przez Elżbietę Kowalczyk). Bezpośrednio przy ujawnionym odcinku przebiega oznakowana ścieżka dydaktyczna Przemkowskiego Parku Krajobrazowego, dzięki czemu zainteresowanemu będzie łatwiej dotrzeć do artefaktu. Muzeum Ziemi Szprotawskiej będzie wnioskować o wpis do rejestru zabytków.

Mapa Wałów Śląskich na mapie Google:
https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1z99N1_yWuzKfL-OCSx2TOupH51Y&usp=sharing

AUTOR NOTATKI:
©MACIEJ BORYNA
MUZEUM ZIEMI SZPROTAWSKIEJ
SZPROTAWA 2026

SKORZYSTANO:

- KOWALCZYK E., WAŁY ŚLĄSKIE. Z ZAGADNIEŃ OBRONY STAŁEJ ZIEM POLSKICH, [W:] SZPROTAWSKI EPIZOD ZJAZDU GNIEŹNIEŃSKIEGO…, 2000.
- BORYNA M., WAŁY ŚLĄSKIE. TAJEMNICE DAWNYCH GRANIC., 2011.
- POD SZPROTAWKĄ ODKRYTO KOLEJNE FRAGMENTY WAŁÓW ŚLĄSKICH, [W:] NAUKA W POLSCE, 2013, https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C395170%2Cpod-szprotawka-odkryto-kolejne-fragmenty-walow-slaskich.html, [DOSTĘP 10.03.2026].
- MESSTISCHBLATT ARKUSZ PRIMKENAU, 1900/1937.

ZAŁĄCZNIKI:

1. DANE EWIDENCYJNE STANOWISKA (ZRZUT Z GEOPORTAL.GOV.PL)

Ewidencja gruntów i budynków

Identyfikator działki
020103_2.0009.31
Województwo
dolnośląskie
Powiat
powiat bolesławiecki
Gmina
Gromadka
Obręb
Przemków
Numer działki
31

NUMERYCZNY MODEL TERENU	
Wysokość PL-EVRF2007-NH	151.7 m
Współrzędne punktu PUWG 1992	
X	410016.93
Y	273273.45
Wsp. punktu WGS84 (stopnie i dziesiąte części)	
B	51.51111473 N
L	15.73147222 E
Wsp. punktu WGS 84 (stopnie, minuty, sekundy)	
B	51° 30' 40.013" N
L	15° 43' 53.3" E
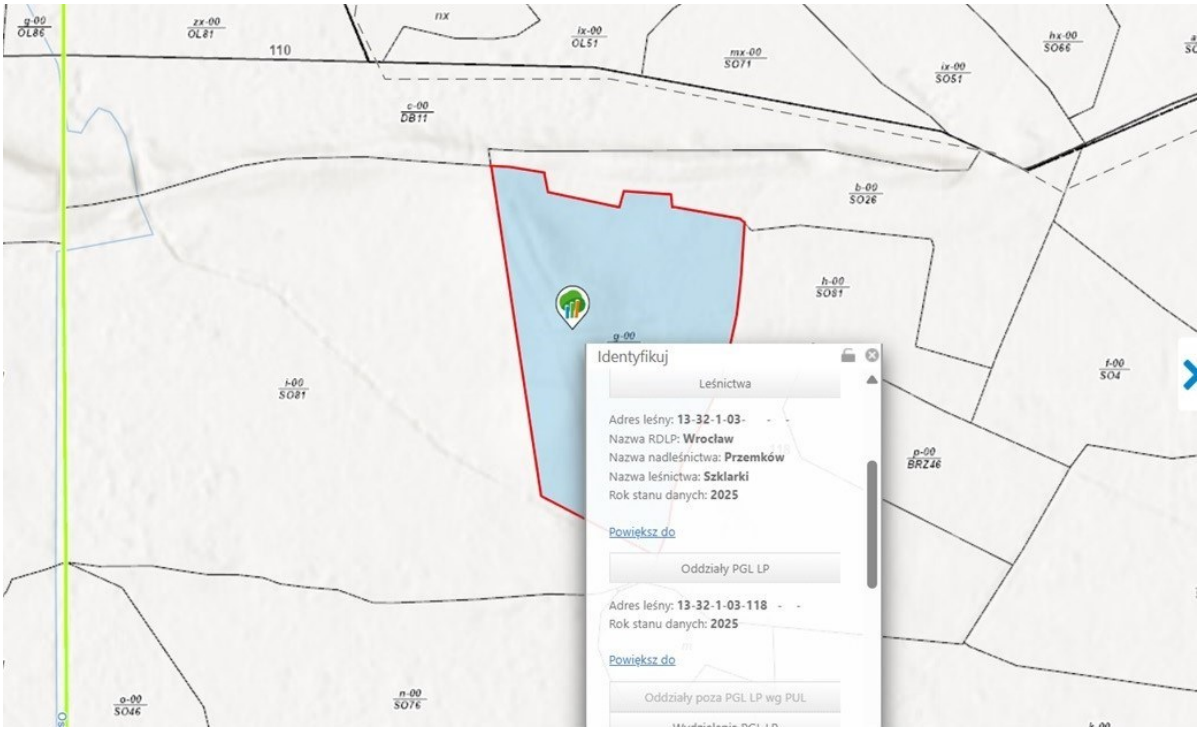
2. IDENTYFIKACJA LEŚNA STANOWISKA (ZRZUT Z BDL.LASY.GOV.PL/PORTAL/MAPY)